

Streszczenie w języku polskim

Praca Michała Zarychty prezentuje zagadnienie manifestacji (zgromadzeń publicznych) o charakterze politycznym na terenie Warszawy w okresie II Rzeczypospolitej. Jest to pierwsza monografia tego tematu w polskiej historiografii. Autor ujął temat w sposób chronologiczno – problemowy, jednak nie ograniczył się jedynie do odpowiedzi na pytania stawiane przez historię polityczną. Główną część pracy będącą opisem zjawiska na tle historii politycznej poprzedza część poświęcona metodologii zarówno nauk historycznych, politycznych i społecznych. Omówienie to ilustrowane jest przykładami manifestacji wyłoniłymi w wyniku analizy źródeł aktowych i narracyjnych, wytworzonych przez organy administracyjne, prasę, indywidualnych uczestników zgromadzeń publicznych lub ich świadków.

Autor prezentuje zagadnienie na kilku płaszczyznach. Płaszczyzna historyczna ukazuje temat w powiązaniu z podobnymi zjawiskami obecnymi w historii Polski w okresie porzbirowym, co umożliwia stworzenie opisu pewnej ewolucji manifestacji z uwzględnieniem stołecznej specyfiki. Chronologia pracy zawiera cezury dostosowane zarówno do historii ojczyzny (1918–1926, 1926–1935, 1935–1939), z pewnymi odchyleniami uwzględniającymi specyfikę tematu. W tym ujęciu swoją wagę mają daty 3 maja 1916 r. – 125 rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 6 stycznia 1919 r. – wprowadzenia stanu wyjątkowego po zamachu Januszajtisa, 9–11 grudnia 1922 r. – protesty i zamieszki po wyborze Gabriela Narutowicza na prezydenta, 1 maja 1928 r. – zamieszki podczas obchodów pierwszomajowych, czy 14 września 1930 r. – protest Centrolewu wobec aresztowań brzeskich. Dzięki tym cezurom autor niejako wprowadza historię warszawskich zgromadzeń publicznych do szerszych ujęć – historii Warszawy i historii Polski. Chcąc uzyskać jeszcze szerszą perspektywę mgr Zarychta przedstawia podobne wydarzenia z innych polskich miast, a także z Europy. Służą one wytworzeniu ogólnego wrażenia jak prezentowały się warszawskie manifestacje na tle masowych wystąpień politycznych zarówno w krajach demokratycznych – Francji, państwach, które przechodziły przekształcenia ustrojowe w kierunku autokratycznym – Austria, jak i totalitarnym – Niemcy.

Ten element pracy zawiera także omówienie miejsca jakie manifestacje znajdowały w prawie II Rzeczypospolitej i jak zapisy te były egzekwowane przez władzę wykonawczą. Ponadto autor zaprezentował nastawienie wyższych warstw do masowej partycypacji obywateli w życiu politycznym państwa.

Drugą płaszczyzną opisu jest historia społeczna ze szczególnym uwzględnieniem wpływu modernizacji na przemiany cywilizacyjne. Autor uwydatnia znaczenie tych przemian (urbanizacja, industrializacja, powszechna oświata, rozwój mediów) dla rozwoju kultury politycznej mieszkańców metropolii. Wskazuje także na pojawiający się w związku z tym dystans pomiędzy przodującym w tych zmianach miastem, a poziomem rozwoju cywilizacyjnego reszty kraju. Takie ujęcie pozwala na zastosowanie w tej pracy podejścia metodologicznego opartego o osiągnięcia socjologii i politologii, które nie znalazłoby zastosowania w odniesieniu do całego kraju właśnie ze względu na duże różnice cywilizacyjne. Dlatego też autor nie waha się mówić o manifestacjach jako przejawie dojrzałości politycznej mieszkańców Warszawy, inspirując się pracami francuskich i anglosaskich politologów i socjologów polityki. Nie oznacza to jednak przejścia tej perspektywy w całości i bezkrytycznie. Zastrzeżenia podyktowane analizą źródeł i lekturą opracowań historycznych mają na celu sprowadzenie inspirowanej naukami społecznymi narracji do formy monografii historycznej. Służą one także dostosowaniu konceptów wytworzonych dla opisu zjawisk w centrum przemian cywilizacyjnych Zachodu do przedstawienia tychże na jej polskich peryferiach.

Perspektywa antropologiczna związana z wprowadzeniem kategorii przestrzeni publicznej i czasu społecznego pozwala z kolei na uwydatnienie roli przemian modernizacyjnych w kształtowaniu relacji między człowiekiem a otaczającą go przestrzenią wielkomięską oraz nowego trybu życia opierającego się na rytmie pracy i wypoczynku. Ten ostatni nie ograniczał się już jedynie do snu, lecz przybierał formy bardziej zróżnicowane m. in. w postaci aktywności politycznej. Manifestacje odegrały dużą rolę zarówno w kształtowaniu wspomnianej przestrzeni publicznej, jak i wielkomięskiego trybu życia.

Głównym pytaniem badawczym, na jakie autor stara się odpowiedzieć w tej płaszczyźnie jest na ile mieszkańców Warszawy w dwudziestoleciu międzywojennym można traktować w kategoriach społeczeństwa obywatelskiego, świadomego swoich praw i obowiązków, zbiorowiska autonomicznych jednostek partycypujących w życiu politycznym w pewnej choćby mierze poza dziedzicznymi więzami tradycyjnymi (np. wyznaniowymi, stanowymi) i narzuconymi lub przyjętymi zobowiązaniami wobec nowoczesnych wspólnot (narodową, klasową, organizacji politycznej). W tym zakresie autor stara się podążać szlakami wyznaczonymi w tej mierze przez polskich historyków zajmujących się przemianami modernizacyjnymi i ich wpływem na polską sferę polityczną w XIX i pierwszej połowie XX w. W efekcie odpowiedź na tak postawione pytanie, choć pełna zastrzeżeń (dotyczących choćby niedostatecznej ilości źródeł do oceny świadomości politycznej

„zwykłych” mieszkańców Warszawy), wskazuje co najmniej na to, że warszawiacy w okresie II RP byli zbiorowością bardzo zaawansowaną w osiąganiu statusu społeczeństwa obywatelskiego.

Trzecia płaszczyzna to opis fenomenu manifestacji politycznych w relacji z historią polityczną II Rzeczypospolitej. Jest ona najwyraźniej widoczna w podziale problemowym pracy, który posługuje się kategoriami wypracowanymi przez polską historiografię polityczną. W tym zakresie autor wykorzystuje w zgodzie z podziałem chronologicznym trzy fundamentalne dla historii Polski spory polityczne: pomiędzy Naczelnikiem Państwa a endecją (od 1918 r., aż po jego „echa” sięgające 1926 r.), między lewicą a prawicą (z różnym natężeniem przez cały okres 1918–1939) oraz między obozem rządowym a opozycją (1926–1939). W tym ostatnim wypadku po 1935 r. dochodzi do skomplikowania tego podziału ze względu na skutki tzw. dekompozycji obozu rządzącego oraz coraz większą presję sytuacji międzynarodowej na stosunki wewnętrzne w Polsce. W pracy opisane są zmiany warunków do realizacji wolności zgromadzeń w przestrzeni publicznej Warszawy – od zupełnej swobody ich przeprowadzania, poprzez okres silnego, choć nieformalnego ograniczania tego prawa w okresie bezpośrednich rządów marsz. Piłsudskiego, aż po próbę przejęcia „ulicy” przez społeczne organizacje prorządowe, szczególnie w okresie po 1937 r. Wymienione kategorie polityczne uzupełnione są o zjawiska występujące na pograniczu przemian cywilizacyjnych. Są to głównie zgromadzenia masowe będące wynikiem konfliktów na tle ekonomicznym, które w XX w. stają się niezwykle istotnym zagadnieniem ideologicznym i politycznym. Do najbardziej oczywistych w tym zakresie należą manifestacje bezrobotnych, zdemobilizowanych, inwalidów wojennych, bezdomnych. Choć były one inspirowane lub wykorzystywane przez ugrupowania lewicowe, to jednak analiza źródeł wskazuje, że nigdy nie były one kontrolowane na tyle, aby uzasadnić występujące wówczas, jak i obecnie twierdzenie o odgrywaniu roli bezwolnego straszaka politycznego w rękach tej lub innej partii. Z tym zagadnieniem łączy się obserwacja poczyniona przez autora w szerszej perspektywie całego zagadnienia zgromadzeń publicznych. W zasadzie nikt, nigdzie i nigdy nie może powiedzieć, że „panuje nad tłumem”, że jego inspiracja do działania politycznego zawsze osiąga zamierzony przez niego skutek. Mgr Zarychta argumentuje na rzecz stwierdzenia, że organizacja i udział w manifestacjach związany jest o wiele bardziej z dojrzałością polityczną jednostek, niż z nieokiełznaną i unifikującą duszą tłumu rodem z dzieła Gustave Le Bona.

Praca Michała Zarychty „Manifestacje polityczne w Warszawie (1918 – 1939)” jest próbą powiązania historii politycznej z zagadnieniami wprowadzonymi przez socjologię i

politologię w celu kompleksowego opisu zgromadzeń publicznych, jako fenomenu świadczącego o zaawansowanym rozwoju świadomości politycznej mieszkańców Warszawy okresu międzywojennego.

Słowa kluczowe w języku polskim:

Historia Polski 1918-1939, Historia Warszawy, kultura polityczna, manifestacje, zgromadzenia publiczne, zamieszki, partycypacja polityczna

Tytuł pracy w języku angielskim:

Political Demonstrations in Warsaw (1918 – 1939)

Streszczenie w języku angielskim:

Michał Zarychta's work presents the issue of political demonstrations (public meetings) in Warsaw during the Second Polish Republic. This is the first monograph on this topic in historical literature. The author approached the topic in a chronological and problematic way, but did not limit himself only to answering the questions posed by political history. The main part of the work, which is a description of the phenomenon against the background of political and social history, is preceded by a part devoted to the methodology of historical, political and social sciences. This discussion is illustrated with examples of demonstrations selected as a result of the analysis of documentary and narrative sources created by administrative authorities, the press, individual participants of the demonstration or their witnesses.

The author presents the issue on several levels. The historical approach shows the topic in connection with similar phenomena present in the history of Poland in the post-partition period, which makes it possible to create a description of a certain evolution of demonstrations, taking into account the specificity of the capital. The chronology of the work includes caesuras adapted to the national history (1918–1926, 1926–1935, 1935–1939), with some deviations taking into account the specificity of the topic. In this approach, the dates of May 3, 1916 - 125th anniversary of the adoption of the Constitution of May 3, January 6, 1919 - introduction of a state of emergency after Januszajtis's failed coup d'état, December 9-11, 1922 - protests and riots after the election of Gabriel Narutowicz as president, May 1, 1928 - riots during May Day celebrations or on September 14, 1930 – opposition protests against the Sanacja regime are important. Having established these caesuras, the author introduces the history of mass meetings in Warsaw to broader perspectives - the history of

Warsaw and the history of Poland. In order to obtain an even broader perspective, Zarychta introduces some examples of demonstrations from other Polish and European cities from the interwar period. They serve to create a general impression of how the Warsaw demonstrations looked against the background of well-known mass political demonstrations both in democratic countries - France, countries that were undergoing political transformations in an autocratic direction - Austria, and totalitarian states - Germany.

This element of the work also includes a discussion of the place of demonstrations in the law of the Second Polish Republic and how these provisions were enforced by the executive power. In addition, the author presented the attitude of social and political elites towards mass participation of citizens in the political life.

The second level of narrative is social history, with particular emphasis on the impact of modernization on social and political changes. The author highlights the importance of these changes (urbanization, industrialization, universal education, media development) for the development of the political culture of metropolis residents. It also indicates the resulting distance between the city that is leading in these changes and the level of civilization development in the rest of the country. This approach allows for the use of a methodological approach in this work based on the achievements of social and political sciences, which would not be applicable to the entire country due to large civilization differences. Therefore, the author does not hesitate to talk about the demonstrations as a manifestation of the political maturity of the inhabitants of Warsaw, inspired by the works of French and Anglo-Saxon political scientists and political sociologists. However, this does not mean adopting this perspective completely and uncritically. Zarychta introduces numerous reservations, dictated by the analysis of sources and the reading of historical studies, aimed at reducing the narrative inspired by social sciences to a form fit for historiography, on the one hand, and also at adapting the concepts created to describe historical phenomena in the center of Western civilization to the description of those in its Polish peripheries.

The anthropological perspective related to the introduction of the categories of public space and social time allows, in turn, to highlight the role of modernization changes in the relationship between man and the surrounding metropolitan space, as well as a new lifestyle based on the rhythm of work and leisure. The latter was no longer limited only to sleep, but took on, among others, the form of political activity. Political demonstrations played a large role in shaping both the public space and urban lifestyle.

The main research question that the author tries to answer in this area is to what extent the society of Warsaw in the interwar period can be treated in terms of a civil society, aware

of its rights and obligations, a community of autonomous individuals participating in political life, at least to some extent, outside the inherited traditional ties (e.g. religious, state) and imposed or accepted obligations towards modern communities (national, class, political organization). In this respect, the author tries to follow the trail set by Polish historians dealing with social changes and their impact on the Polish political sphere in the 19th and the first half of the 20th century. The answer to such a question, although full of reservations (concerning, for example, the insufficient number of sources for assessment of the political awareness of "ordinary" Varsovians), indicates at least that the inhabitants of Warsaw during the Second Polish Republic were a very advanced group in achieving the status of civil society.

The third level is a description of the phenomenon of political demonstrations in relation to the political history of the Second Polish Republic. It is most clearly visible in the problem division of the work, which uses categories developed by Polish political historiography. In this respect, the author uses, in accordance with the chronological division, three political disputes that are fundamental to the history of Poland: between the Head of State and the National Democrats (from 1918 until its "echoes" dating back to 1926), between the left and the right (with varying intensity throughout the entire period 1918–1939) and between the government camp and the opposition (1926–1939). In the latter case, after 1935, this division becomes more complicated due to the effects of the so-called decomposition of the ruling camp and the increasing pressure of the international situation on internal relations in Poland. The author therefore describes the changes in the conditions for the implementation of freedom of assembly in the public space of Warsaw - from complete freedom to carry them out, through the period of strong, although informal restriction of this right during the direct rule of the marshal Piłsudski, to the attempt to take over the streets by pro-government organizations, especially in the period after 1937.

The political categories mentioned are supplemented with phenomena occurring on the border of political and social changes. These are mainly mass gatherings resulting from socio-economic conflicts, which in the 20th century became an extremely important ideological and political issue. The most obvious in this respect are the demonstrations of the unemployed, demobilized, war disabled and homeless, as well as ethnic minorities (especially Jews). Although they were inspired or used by left-wing groups, the analysis of sources shows that they were never controlled enough to justify the then and now claim that they played the role of an involuntary political scare in the hands of one or another party. This issue is related to the observation made by the author in a broader perspective of the entire phenomenon of

public gatherings. Basically, no one, anywhere and at any time can say that he "controls the crowd", that his inspiration for political action always achieves the result he intended. The author argues that this lack of certainty is much more related to the political maturity of individuals than to the untamed and unifying spirit of the crowd as Gustave Le Bon would put it.

Michał Zarychta's work "Political Demonstrations in Warsaw (1918 - 1939)" is an attempt to link political history with issues introduced by sociology and political science in order to comprehensively approach the phenomenon of public meetings as a phenomenon proving the advanced development of political awareness of the inhabitants of Warsaw in the interwar period.

Słowa kluczowe w języku angielskim:

Poland 1918–1939, History of Warsaw, political culture, demonstrations, public meetings, riots, political participation

Dziedzina: nauki humanistyczne

Dyscyplina: historia